

O'ZBEK MILLIY KIYIMLARINING ZAMONAVIY MODADAGI EVOLYUTSIYASI

Farangiz ABRUYEVA

O'zbekiston jurnalistika va ommaviy
kommunikatsiyalar universiteti jurnalistika
fakulteti 1-bosqich talabasi

Abstract: This article covers the historical development of Uzbek national clothing and its evolution in modern fashion. The formation of national clothing, its regional characteristics, its changes during the Soviet period and its revival after independence are discussed. The approaches of Uzbek designers to adapt national clothing to modern fashion and their successes in the international arena are also analyzed. The article also covers the role of national clothing in everyday life and the global fashion world.

Keywords: Uzbek national clothing, fashion evolution, satin, adras, velvet, national pattern, design, modern fashion, international podium, national heritage.

Аннотация: В статье рассматривается историческое развитие узбекской национальной одежды и ее эволюция в современной моде. Будут обсуждаться вопросы формирования национальных костюмов, их региональные особенности, изменения в советское время и возрождение после обретения независимости. Также будет проанализирован подход узбекских дизайнеров к интеграции национальной одежды в современную моду и их успех на международной арене. В статье также освещается роль национальной одежды в повседневной жизни и мировом мире моды.

Ключевые слова: узбекская национальная одежда, эволюция моды, атлас, адрас, бархат, национальный узор, дизайн, современная мода, международный подиум, национальное наследие.

Annotatsiya: Mazkur maqolada o‘zbek milliy kiyimlarining tarixiy rivojlanishi va zamonaviy modadagi evolyutsiyasi yoritiladi. Milliy liboslarning shakllanishi, hududiy xususiyatlari, sovet davridagi o‘zgarishlari va mustaqillikdan keyin qayta tiklanishi muhokama qilinadi. Shuningdek, o‘zbek dizaynerlarining milliy kiyimlarni zamonaviy modaga uyg‘unlashtirishdagi yondashuvlari va xalqaro maydondagi muvaffaqiyatlari tahlil qilinadi. Maqolada milliy kiyimlarning kundalik hayot va global moda olamida tutgan o‘rni ham yoritilgan.

Kalit so‘zlar: O‘zbek milliy kiyimlari, moda evolyutsiyasi, atlas, adras, baxmal, milliy naqsh, dizaynerlik, zamonaviy moda, xalqaro podium, milliy meros.

Kirish. O‘zbek milliy kiyimlari ko‘p asrlik tarixga ega bo‘lib, ular xalqning madaniyati, urf-odatlar va hayot tarzining yorqin ifodasidir. Bu liboslar nafaqat milliy identifikator, balki jamiyatdagi ijtimoiy maqom va estetik qarashlarni ham aks ettirgan. Bugungi kunda globallashuv ta’sirida milliy kiyimlar ham o‘zgarib, zamonaviy modaning bir qismiga aylanmoqda. O‘zbek milliy kiyimlarining zamonaviy modadagi evolyutsiyasi, ularning yangi avlod dizaynerlari tomonidan qanday o‘zlashtirilgani va xalqaro moda olamida tutgan o‘rni ahamiyatlidir.

O‘zbek milliy kiyimlarining tarixi va an’anaviy turlari mavjud. O‘zbek milliy liboslari tabiiy matolar va milliy naqshlar bilan bezatilgan bo‘lib, turli hududlarda o‘ziga xos uslub va elementlarga ega. Erkaklar uchun chopon, belbog‘ va do‘ppi an’anaviy libos hisoblanadi, ayollar esa atlas va adras matolaridan tikilgan keng ko‘ylaklar, lozim va zarhal kashtali ro‘mollarni kiyishgan. An’anaviy milliy kiyimlarning shakllanishi (X-XIX asrlar) O‘zbek milliy kiyimlari asosan tabiiy matolar – atlas, adras, shoyi, ipak va paxtadan tayyorlangan. Liboslarning dizayni va bezaklari nafaqat estetik ko‘rinish, balki ijtimoiy maqom, hududiy xususiyat va madaniy

e'tiqodlarni ham aks ettirgan. X asr – XIV asr: Bu davrda ipakchilik rivojlangan, milliy kiyimlarda ipak matolar keng qo'llanilgan. XV-XVII asr: Temuriylar davrida liboslar yanada bezakli bo'lib, oltin va kumush kashtalar, zardo'zi naqshlar ishlatilgan. XVIII-XIX asr: Buxoro, Xiva va Qo'qon xonliklari davrida chopon, do'ppi, lozim, zarhal kashtali kiyimlar keng tarqalgan. Har bir hududning o'ziga xos libos uslubi shakllangan. Hududiy xususiyatlari albatta o'ziga xos. Farg'ona – Yorqin rangli atlas va adras matolari keng tarqalgan. Buxoro – Oltin kashta va baxmal matolar asosiy material sifatida ishlatilgan. Xorazm – Ipak choponlar va bezakli salla kiyish odat tusiga kirgan. Milliy kiyimlar nafaqat estetik go'zallik, balki an'anaviy e'tiqodlar va ijtimoiy maqomni ham aks ettirgan. Sovet davri va milliy kiyimlarning o'zgara borgan. Sovet Ittifoqi davrida milliy kiyimlar kundalik hayotdan asta-sekin siqib chiqarilib, folklor va tantanali tadbirlarga xos liboslarga aylantirildi. Bu jarayonda quyidagi o'zgarishlar yuz berdi: Matolar – Tabiiy ipak va paxta o'rniga sintetik materiallar ishlatila boshlandi. Shakl va dizayn – Keng ko'ylak va lozimlar o'rniga oddiyroq, qulay shakllar ommalashib. Bezaklar – Milliy naqsh va kashtalar kamroq ishlatiladigan bo'ldi. Shunga qaramay, milliy kiyimlar uyda, oilaviy bayramlarda va milliy marosimlarda saqlanib qoldi.

XIX asr va XX asr boshlarida o'zbek milliy liboslari hududiy va ijtimoiy farqlarga ega edi. Erkaklar odatda uzun, keng chopon kiyib, beliga belbog' bog'laganlar. Ularning bosh kiyimi to'rtburchak shaklidagi do'ppi va qishda issiq qalpoq bo'lgan. Ayollar esa atlas, shoyi, beqasam va adras matolaridan tikilgan uzun ko'ylaklar, lozimlar va bejirim ro'mollarni kiyganlar. Ularning liboslari kashtado'zlik va naqshinkor bezaklar bilan boyitilgan bo'lib, taqinchoqlar kiyimning ajralmas qismi hisoblangan. 1920–1930-yillarda sovet ta'sirining boshlanishi bilan o'zbek milliy liboslari, bu davrda o'zgarishlarga uchray boshladi. Sovet davlati ta'sirida g'arbona kiyinish madaniyati targ'ib etildi. Ayollar uzun, bosma matoli ko'ylaklar va keng yengli kiyimlarni tanlashdi, erkaklar esa asta-sekin g'arbona shim va ko'ylaklarga o'tishdi. Shunga qaramay, milliy liboslar hali ham keng tarqalgan bo'lib, ayniqsa, qishloqlarda va an'anaviy oilalar orasida saqlanib qoldi. 1940–1960-yillarda milliy

liboslar faqat marosimlar uchun kiyiladigan bo'lib qoldimi degan savol tug'ildi. Ikkinchi jahon urushi va undan keyingi davrda milliy kiyimlarning kundalik hayotda tutgan o'rnini kamaydi. Atlas va adras matolar o'z qadrini saqlab qolgani bilan, ular asosan bayram va to'ylarda ishlatildi. Erkaklar orasida kostyum va shimlar keng tarqala boshladi, biroq do'ppi kiyish odati hali ham saqlangan edi. Ayollar milliy naqshlar tushirilgan kiyimlar kiygan bo'lsa-da, ko'pchilik g'arbona kiyimlarga ko'nikib borardi. 1970–1990-yillarga kelib, milliy liboslar asosan sahna kiyimlari sifatida qabul qilina boshlandi. Folklor jamoalari, san'atkorlar va to'y liboslari ishlab chiqaruvchi ustalar milliy kiyimlarga bo'lgan qiziqishni saqlab turishdi. Xalq orasida atlas va adras matolari faqat bayram va marosimlar uchun tikila boshlandi. Kundalik hayot esa tobora zamonaviy kiyimlarga bog'liq bo'lib qoldi. Bora-bora milliy madaniyat va qadriyatlar tiklanish jarayoni boshlandi. Milliy liboslarga qiziqish ortdi, atlas, adras, shoyi va beqasam kabi matolar yana ommalasha boshladi. Dizaynerlar milliy liboslarni zamonaviy talablarga moslashtirishga harakat qilishdi. Nafaqat to'y va marosimlarda, balki kundalik hayotda ham milliy matolardan tikilgan kiyimlarni kiyish odati shakllana boshladi. Hozirgi kunda o'zbek milliy liboslari nafaqat urf-odatlarining ramzi, balki zamonaviy modaning ham bir qismiga aylangan. Milliy naqsh va elementlar hozirgi kiyim-kechak dizaynida keng qo'llanilmoqda. Ko'plab o'zbek dizaynerlari xalqaro moda namoyishlarida milliy liboslarni taqdim etib, ularning jahon sahnasida o'z o'rnini mustahkamlashga harakat qilishmoqda.

O'zbekiston mustaqillikka erishgach, milliy madaniyat va an'analar tiklanish jarayoniga kirdi. Milliy kiyimlar ham ushbu yangilanishning ajralmas qismi sifatida yangicha qiyofa kasb etdi. O'zbek dizaynerlari milliy liboslarni zamonaviy moda standartlariga moslashtirishga harakat qildilar. Bu jarayonda atlas, adras, shoyi va baxmal kabi milliy matolar yana urfga kirdi. Mustaqillik yillari davomida "Navro'z", "Mustaqillik bayrami" kabi tantanalarda milliy kiyimlardan foydalanish ommalashib. O'zbek dizaynerlari xalqaro moda haftaliklarida o'zbek milliy kiyimlarini namoyish etib, ularni dunyo bozoriga olib chiqishga muvaffaq bo'ldilar. Bugungi kunda o'zbek dizaynerlari milliy kiyim elementlarini zamonaviy modaga uyg'unlashtirib, yangi

uslub va dizaynlar yaratmoqdalar. Zamonaviy modadagi evolyutsiyada quyidagi omillar muhim rol o'ynadi. Dizaynerlar milliy matolar, naqshlar va ranglarni zamonaviy liboslarga moslashtirmoqdalar. Masalan, atlas va adras matolari bilan tikilgan zamonaviy ko'ylaklar, bluzkalar va kostyumlar ommalashmoqda. O'zbek dizaynerlari Parij, Milan, Nyu-York kabi moda markazlarida o'ziga xos o'rin egallamoqda. O'zbek matolari va naqshlaridan ilhomlangan liboslar xalqaro podiumlarda taqdim qilinmoqda. Bugungi moda tendensiyalaridan biri bo'lgan kapsul kolleksiyalarda o'zbek milliy kiyimlaridan ilhomlangan liboslar ishlab chiqarilmoqda. Bunday kolleksiyalar amaliy va estetik jihatdan jozibador hisoblanadi. O'zbek milliy kiyimlari zamonaviy jamiyatda faqat bayram va tadbirlardagina emas, balki kundalik hayotda ham foydalanilmoqda. Yosh avlod orasida milliy kiyimlarga qiziqish ortib, ularni moda va zamonaviylik ramzi sifatida ko'rishmoqda. Kundalik kiyinishda milliy liboslar jumladan, atlas yoki adrasdan tayyorlangan zamonaviy ko'ylak va bluzkalar, milliy naqshli aksessuarlar (do'ppi, belbog', sumka), milliy uslubdagi sport va ish kiyimlari odatiy tusga aylanmoqda. O'zbek modasi xalqaro bozorlarda o'z o'rnini topmoqda. Milliy kiyimlar asosida yaratilgan brendlar xorijiy xaridorlar orasida ham talabgir bo'lmoqda. O'zbekistonning yetakchi dizaynerlari milliy kiyimlarni zamonaviy moda olamida muvaffaqiyatli tarzda targ'ib qilmoqdalar. Ularning asarlarida milliy naqshlar va zamonaviy uslublarning uyg'unlashuvi ko'zga tashlanadi.

Xulosa qilib aytganda, o'zbek milliy kiyimlarining zamonaviy modadagi evolyutsiyasi milliy meros va zamonaviy dizayn o'rtasidagi uyg'unlikni ifodalaydi. Bu kiyimlar xalqning milliy o'zligini saqlab qolish bilan birga, xalqaro moda olamida ham e'tiborni jalb etmoqda. Zamonaviy dizaynerlarning ijodiy yondashuvi tufayli, o'zbek milliy kiyimlari nafaqat o'zbek madaniyatining ramzi, balki global moda maydonida ham o'z o'rnini topmoqda. Milliy liboslarni zamonaviy modada targ'ib qilish orqali o'zbek madaniyati va san'ati dunyo miqyosida yanada tanilib, qadrlanmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. A. Haydarov, "O'zbek milliy liboslari tarixi", Toshkent, 2015.

2. Sh. Qo'shoqov, "O'zbek xalq kiyimlari va ularning rivojlanishi", Samarqand, 2018.
3. O'zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirligi nashri, "Milliy meros: libos san'ati", Toshkent, 2020.
4. Xalqaro moda haftaliklari rasmiy saytlari va hisobotlari (Parij, Milan, Nyu-York Fashion Week).
5. O'zbek dizaynerlari intervyulari va ilmiy maqolalar (mahalliy va xalqaro moda jurnallari).